

Список використаних джерел:

1. Статистика щодо виконання міжнародних договорів України про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/statistika-schodo-vikonannya-mijnarodnih-dogovoriv-ukraini-pro-pravovu-dopomogu-ta-pravovi-vidnosi>.
2. Черноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.
3. Маланюк А.Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язаних із міжнародними відносинами, за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2004. 20 с.
4. Смирнов М.І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцз'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2005.– 21 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-172>.
6. За матеріалами контрольно-наглядової справи Головного слідчого управління Національної поліції України у кримінальному провадженні № 12018100100001605.
7. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
9. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
10. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 верес. 2009 р. № 23-рп/2009 у справі № 1-23/2009. URL: <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=73758>.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.43>

НИКІТИНА-ДУДІКОВА Г.Ю.

**ПРАВОВІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ
ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ**

**LEGAL BACKGROUND OF FORENSIC METHODOLOGY USED
FOR INVESTIGATION OF CRIMES AGAINST CHILDRENS' SEXUAL
FREEDOM AND SEXUAL INVIOLEABILITY**

У разі вчинення щодо дитини злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості, з одного боку, важливо забезпечити дотримання прав та свобод дитини як найбільш незахищеної категорії громадян, а з іншого – гарантувати виконання завдань кримінального провадження, а саме забезпечити швидко, повне та неупереджене розслідування злочину і судовий розгляд кримінального провадження.

Криміналістична методика розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей повинна будуватися на належній правовій основі, відповідати «букві й духу закону». Зважаючи на процеси вдосконалення національного законодавства щодо відповідності міжнародним та європейським стандартам, варто розглянути дану проблематику детальніше. Метою наукової статті є з'ясування правових основ криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

© НИКІТИНА-ДУДІКОВА Г.Ю. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики та судової медицини (Національна академія внутрішніх справ)

Важливим завданням є дотримання правового статусу дитини, яка є потерпілою від злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості. Правовий статус дитини за даних умов характеризується низкою особливостей, пов'язаних із: необхідністю забезпечення дотримання права дитини на таємницю особистого і сімейного життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції, повагу до честі та гідності дитини; забезпечення дотримання права дитини на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження й експлуатації, включаючи сексуальні зловживання; недопущення будь-якої дискримінації. Вказані й інші положення, які характеризують правовий статус дитини, потерпілої у кримінальному провадженні, повинні бути основою криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

Криміналістична методика розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей повинна здійснюватися з неухильним дотриманням положень кримінального процесуального законодавства України, що регламентує порядок кримінального провадження.

Ключові слова: *неповнолітній, національне та міжнародне законодавство, кримінальне провадження, криміналістика, міжнародні стандарти.*

If a crime is being committed against child's sexual freedom and sexual inviolability, on the one hand it is important to ensure respect for the rights and freedoms of children as the most vulnerable category of citizens, and on the other – to ensure the implementation of criminal proceeding tasks, namely to ensure prompt, complete and impartial investigation and trial.

Accordingly, the forensic methodology for investigation of crimes against children's sexual freedom and sexual inviolability should be based on the relevant legal background, in accordance with the "letter and spirit of the law". Given the process of improving the national legislation regulating compliance with international and European standards, this issue should be considered. Another aim of the scientific article is to clarify the legal background of forensic methods used to investigate crimes against children's sexual freedom and sexual inviolability.

The importance of recognition of the legal status of a child who is a victim of a crime against sexual freedom and sexual inviolability is emphasized. It is established that the legal status of a child under these conditions is characterized by a set of features related to: the need to ensure respect for the child's right to privacy and family life, inviolability of residence, secrecy of correspondence, respect for the honor and dignity of the child; ensuring respect for the child's right to be protected from all forms of physical and psychological violence, insults or abuse, lack of care or negligent and brutal treatment and exploitation, including sexual abuse; non-discrimination. These features along with others should constitute the basis of forensic methods applied to investigate crimes against sexual freedom and sexual inviolability of children.

Secondly, formulation of forensic methodology applied to investigate crimes against children's sexual freedom and sexual inviolability must be backed by clauses of CPC of Ukraine.

Key words: *minor, national and international legislation, criminal proceeding, forensic science, international standards.*

Вступ. Нині злочинність набуває нових кількісних та якісних ознак, удосконалюються способи і методи злочинної діяльності, завдається значна шкода суспільним інтересам та правам громадян. Тому виникає потреба формування сучасних криміналістичних методик розслідування злочинів, які будуть максимально враховувати потреби практичної діяльності в боротьбі зі злочинністю. Вказане стосується злочинів проти статевої свободи та недоторканості дітей, адже такі злочинні діяння завдають непоправної шкоди дитині, суспільству, державі.

Україна послідовно рухається до високих демократичних стандартів згідно з євроінтеграційним напрямом розвитку, зобов'язалася забезпечити максимальне дотримання прав і свобод дітей, а в разі вчинення щодо них злочинів – гарантувати виконання завдань кримінального

провадження. Забезпечувати захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності відповідно до своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України) [1].

Нині необхідне формування криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей. Вказана криміналістична методика повинна будуватися як комплексна, адже критерієм для її виокремлення є кримінально-правові та криміналістично значущі ознаки. Вони знаходять свій теоретичний зміст та практичний вираз у всіх структурних елементах вказаної криміналістичної методики.

Важливо врахувати, що криміналістична методика розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей повинна ґрунтуватися на міцному теоретико-правовому фундаменті.

Фундаментальні засади криміналістичної методики розкриті в наукових працях учених-криміналістів: Л.І. Аркуші, А.Ф. Волобуєва, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, В.О. Коновалової, О.В. Одерія, М.А. Погорельського, М.В. Салтєвського, Д.Б. Сергєєвої, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Черноус, В.М. Шевчука, В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура й інших учених.

Проблеми розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей були предметом наукових досліджень у сфері кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи, оперативного-розшукової діяльності. Окремі питання методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей висвітлені у роботі Є.С. Хижняка [2].

Варто підкреслити, що побудова криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей повинна будуватися на належній правовій основі, що відповідати «букві й духу закону». Зважаючи на процеси вдосконалення законодавства щодо відповідності міжнародним та європейським стандартам, варто розглянути дану проблематику детальніше.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити правові основи криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

Результати дослідження. У разі вчинення щодо дитини злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості, з одного боку, важливо забезпечити дотримання прав та свобод дитини як найбільш незахищеної категорії громадян, а з іншого – гарантувати виконання завдань кримінального провадження, а саме забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування злочину і судовий розгляд кримінального провадження.

Отже, криміналістична методика розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей повинна будуватися з урахуванням вказаної обставини, за умови комплексного підходу та залучення положень різних галузей права: конституційного, міжнародного, кримінального, кримінального процесуального тощо, а також криміналістики, кримінології, юридичної психології.

Передумовою досягнення вказаних завдань є з'ясування комплексної характеристики правового статусу дитини, яка є потерпілою від злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості, та визначення засад, які забезпечують його дотримання.

Наша держава обрала євроінтеграційний напрям розвитку й забезпечує дотримання в усіх сферах суспільного життя принципу верховенства права. Конституція України проголошує: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» (ст. 1). Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України) [3]. Посилена увага з боку як держави та її інституцій, так і світової спільноти, міжнародних організацій спрямовується на всебічний захист прав дітей.

Коли діти стають жертвами злочину, то відповідальність за вчинення щодо них суспільно небезпечного діяння є значно суворішою, що пояснюється особливостями психофізіологічного розвитку неповнолітніх.

Вирішення завдань в окресленому напрямі спрямовано на виконання Плану заходів із реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1993-р. [1], а саме п. 74

«Упровадження ефективної системи правосуддя щодо неповнолітніх з урахуванням міжнародних стандартів». Створення системи правосуддя, дружнього до дитини, згідно з міжнародними стандартами визначено за змістом Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 р. [5].

Постає питання, які ж саме «міжнародні стандарти» повинні бути забезпечені під час кримінального провадження за участю дитини?

Поняття «міжнародні стандарти» уживається в усіх сферах суспільного життя і є узагальненим поняттям, що охоплює вимоги до певної сфери діяльності з урахуванням міжнародного законодавства, вимог світового співтовариства та кращого практичного досвіду закордонних держав. Так, учені зазначають, що нині важливими завданнями є виконання Україною міжнародних зобов'язань та узгодження правової системи нашої держави з міжнародними та європейськими стандартами. Упровадження загальновизначаних світових стандартів і цінностей у національні конституції та законодавство досягається закріпленням основоположних принципів співпраці у спільних договорах [6].

У контексті нашого дослідження міжнародні стандарти повинні базуватися на положеннях Загальної декларації прав людини 1948 р., Європейської конвенції з прав людини 1950 р., Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р., Конвенції про права дитини 1989 р., Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 р., Мінімальних стандартних правилах ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх, 1985 р. Повинні бути враховані рішення Європейського суду з прав людини щодо регулювання праввідносин у сфері кримінального провадження за участю дітей.

Права і свободи дитини, закріплені за змістом вказаних міжнародно-правових документів, і становлять основу правового статусу дитини. Правовий статус особи – це її права й обов'язки, а також інші елементи: громадянство, правосуб'єктність, юридичні гарантії, законні інтереси, юридична відповідальність. Дитина має особливий правовий статус за будь-яких праввідносин.

Як зазначає С.А. Саклуб, дитина є особистістю в різних її варіантах: людина, громадянин, іноземець, особа без громадянства тощо, окрім цього, праввідносини, у яких вона бере участь, багатогарні, урегульовані різними галузями. Дефінітивне забезпечення правового статусу дитини необхідно здійснювати на підставі й з урахуванням концептуальних підходів, які розроблені в різних галузях юридичної науки: теорії держави і права, конституційного, цивільного, сімейного, кримінального, адміністративного права [7, с. 143].

Отже, під час формування криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей треба керуватися нормативно-правовими актами з інших галузей права. Наприклад, питання тлумачення правового статусу дитини та праввідносин за участю дитини регулює Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947–III [8].

Отже, правовий статус дитини, потерпілої у кримінальному провадженні від злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості, характеризується низкою особливостей, пов'язаних із: необхідністю забезпечення дотримання права дитини на таємницю особистого і сімейного життя, недоторканість житла, таємницю кореспонденції, повагу до честі та гідності дитини; забезпечення дотримання права дитини на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалої і брутального поводження й експлуатації, включаючи сексуальні зловживання; недопущення будь-якої дискримінації. Вказані особливості повинні бути враховані як основа під час формування криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

Отже, варто підсумувати, що, по-перше, правові основи криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей становлять міжнародні договори та національні нормативно-правові акти, які визначають права та свободи дитини.

По-друге, розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей здійснюється у визначеному кримінальним процесуальним законодавством порядком.

Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) та інших законів України (ч. 2 ст. 1 КПК України) [1].

Важливе тлумачення кримінального процесуального законодавства з погляду як визначення правового статусу неповнолітнього потерпілого, так і забезпечення законної процедури досудового розслідування та судового розгляду.

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ст. 55 КПК України). Права й обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Права й обов'язки потерпілого у кримінальному провадженні визначені ст. ст. 56, 57 КПК України. Якщо потерпілим є неповнолітня особа, до участі у процесуальній дії разом із нею залучається її законний представник (ст. 59 КПК України).

Реалізація вказаних законодавчих положень супроводжується проблемними питаннями. Як зазначає О.Є. Соловйова, кримінальне процесуальне законодавство покликане захищати права й інтереси всіх учасників кримінального провадження, зокрема й неповнолітніх потерпілих, які виступають у кримінальному процесі стороною з боку обвинувачення. Водночас за наділення на законодавчому рівні спеціальним статусом неповнолітніх підозрюваних і обвинувачених (гл. 38 КПК України) цілком доцільним видається закріплення особливого статусу і за іншими неповнолітніми учасниками кримінального провадження, зокрема потерпілими [9].

Варто врегулювати і проблемні питання, пов'язані з: необхідністю залучення до кримінального провадження як законного представника неповнолітнього, так і захисника, адже сторони кримінального провадження мають рівні права у змагальному кримінальному судочинстві; забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків дитини у кримінальному провадженні з урахуванням її вікових, інтелектуальних та психологічних особливостей, за умови максимального забезпечення міжнародних стандартів.

Важливими є положення Кримінального кодексу України 2001 р. [1], зокрема: обставиною, яка обтяжує покарання, у п. 6 ст. 67 визначено «вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або у присутності дитини».

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи регламентуються за розд. IV Кримінального кодексу України. Учинення вказаних злочинних діянь щодо неповнолітніх утворює окремий або кваліфікований склад злочину, що і визначено законодавцем. Так, ідеться про:

– зґвалтування, учинене групою осіб, або зґвалтування неповнолітньої особи (ч. 3 ст. 152 КК України);

– учинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням у тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (зґвалтування), щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди (ч. 4 ст. 152 КК України);

– сексуальне насильство, учинене групою осіб, або сексуальне насильство щодо неповнолітньої особи (ч. 3 ст. 153 КК України);

– статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 Кримінального кодексу (далі – КК) України);

– розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України).

Важливо також під час формування криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей урахувувати положення законів України та підзаконних нормативно-правових актів, які деталізують, регламентують окремі питання кримінального провадження за участю неповнолітніх.

Це закони України «Про судову експертизу», «Про Національну поліцію» від 2015 р. та інші, підзаконні нормативно-правові акти («Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 2012 р., Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз від 1998 р.) тощо.

Як зазначає С.С. Чернявський, кожна окрема методика як певна програма розслідування має будуватись з урахуванням методологічних засад: 1) предмет методики розслідування злочинів зумовлений особливостями криміналістичної характеристики; 2) зміст кожної методики визначають особливості пошуково-пізнавальних процесів, що мають свою специфіку на різних етапах розслідування, кожен із них характеризується кваліфікаційними, процесуальними, оперативно-розшуковими, організаційно-управлінськими, профілактичними завданнями; 3) в основі криміналістичної методики – алгоритми і програми проведення слідчих і процесуальних дій,

оперативно-розшукових заходів та їх комплексів (тактичні операції), спрямованість і послідовність яких залежать від ситуацій розслідування [11, с. 374].

Висновки. Криміналістична методика розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей повинна враховувати визначені теоретичні положення й базуватися на неухильному дотриманні норм міжнародного та національного законодавства.

Положення кримінального права, що встановлюють караність суспільно небезпечних діянь, є визначальними для виокремлення окремих методик розслідування й орієнтиром для визначення предмета доказування щодо конкретних видів злочинів. Так, зміни до розд. IV Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості» [12; 13; 14], зміни до Кримінального процесуального кодексу, відомчих нормативно-правових актів, ратифікація Верховною Радою України нових міжнародних договорів у вказаному напрямі актуалізували необхідність формування криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей з їх урахуванням.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. *Верховна Рада України* : сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-172>.
2. Хижняк Є.С. Особливості розслідування статевих злочинів щодо малолітніх : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2013. 219 с.
3. Конституція України, ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
4. План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. : додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80#Text>.
5. Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF#Text>.
6. Theoretical Basis of Implementation of International Standards and European Principles in Ukrainian Legislation / N. Parkhomenko et al. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 4. URL: <https://www.abacademies.org/articles/theoretical-basis-of-implementation-of-international-standards-and-european-principles-in-ukrainian-legislation-9399.html>.
7. Саклуб С.А. Окремі аспекти правового статусу дитини. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3 (15). С. 143–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2005_3_28.
8. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947–III. *Верховна Рада України* : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
9. Соловійова О.Є. Участь неповнолітнього потерпілого у кримінальному провадженні. 2020. С. 300–301. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/172651/1/%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98%20%D0%94%D0%9E%D0%A1%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%93%D0%9E_p300-303.pdf.
10. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III. *Верховна Рада України* : сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
11. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство : методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек-Прес, 2010. 624 с.
12. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 6 грудня 2017 р. № 2227–VIII. *Верховна Рада України* : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n63>.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617–VIII. *Верховна Рада України* : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n283>.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи 19 грудня 2019 р. № 409–IX. *Верховна Рада України* : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#n7>.